

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гайданки Євгенія Івановича

на дисертаційну роботу **Бобрика Олександра Валентиновича** на тему «Децентралізація та реформа системи публічного управління в Словацькій Республіці», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 «Політологія» (05 – Соціальні та поведінкові науки)

31.01.2024

Актуальність теми дослідження. Розгляд трансформаційних процесів на постсоціалістичному та пострадянському просторі в сучасних умовах неможливий без пояснення інституційної природи протікання децентралізаційних процесів. По-перше, реформа децентралізації публічного управління стала однією з останніх для країн регіону ЦСЄ на шляху до членства у європейських структурах. По-суті, ступінь і масштаби делегування владних повноважень за напрямом «центр – регіони» не лише відкрили постсоціалістичним країнам прямий доступ до регіональної політики ЄС, але й суттєво демократизували транзитивні політичні системи. По-друге, навіть «навздогінна» децентралізація на початку 2000-их рр. змогла підтвердити як адміністративну й фіскальну автономію регіонів, так і їхню здатність до регіонального/місцевого самоврядування. Адже децентралізація закріплювалась відповідними електоральними циклами на рівні регіонів та муніципалітетів. По-третє, починаючи з 2014 р. Україна, незважаючи на загрози сепаратизму в окремих регіонах, запустила нелегкий процес широкомасштабної децентралізації. Врахування успішного досвіду децентралізації публічного управління і можливостей його імплементації у вітчизняних реаліях, залишається актуальним й дотепер.

Таким чином, дисертаційна робота Бобрика О.В. є актуальною проблематикою сучасної політичної науки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у межах комплексної науково-дослідної теми кафедри міжнародної політики ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «Україна в системі європейської політичної інтеграції» (державний реєстраційний номер 0116U005073). Дисертант провів дослідження децентралізаційних процесів у країні Європейського Союзу, що відповідає науковим пріоритетам комплексного кафедрального дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Сформульовані дисертантом наукові положення, висновки і рекомендації є цілком обґрунтованими. Для реалізації мети і завдань дисертаційного дослідження було використано широкий спектр загальнонаукових методів. Окремо слід наголосити на спеціалізованих методах, на основі яких вдалося отримати об'єктивну картину з реалізації реформи публічного управління у

Словацькій Республіці: системний метод, структурно-функціональний метод та інституційний метод.

Наукова дисертація О.В. Бобрика є завершеним і достовірним дослідженням. Про наукову повноту та завершеність дисертації свідчить використання для дослідження масиву прикладних даних. Зокрема, аналіз низки нормативно-законодавчих актів, які визначали та визначають характер децентралізації влади, починаючи зі чехословацького федеративного періоду й дотепер; урядові проекти адміністративно-територіальних реформ у Словаччині; фактичні показники регіональних ВВП та джерела і характер наповнення регіональних бюджетів тощо. Такий комплексний науковий підхід, який поєднує пріоритетні теорії децентралізації та практику функціонування словацьких регіонів і громад дозволяє дисертанту вдало реалізувати мету та завдання дослідження.

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення. Дисертаційна робота О.В. Бобрика є цілісним науковим дослідженням, у якому набули подальшого розвитку теоретичні та прикладні аспекти дослідження практики (динаміки) децентралізаційних реформ у країнах Центральної Європи. У випадку даної роботи мова про відповідний інституційний досвід Словацької Республіки.

Автор чітко сформулював мету і завдання, визначив об'єкт і предмет дослідження. Наукова робота є чітко структурованою, розділи взаємодоповнюють один одного і побудовані за логічно-послідовим принципом. Такий комплексний підхід формує цілісність наукового висвітлення як теоретичних, так і прикладних аспектів децентралізації та реформування системи публічного управління у Словацькій Республіці.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначені мета і завдання, предмет і об'єкт, методи, наукова новизна, практичне значення дисертації, наведена апробація отриманих результатів.

У першому розділі дисертант ставить собі за мету визначити актуальний стан наукової розробки проблеми, прослідкувати історіографію розгляду окремих аспектів децентралізації з боку вітчизняних і зарубіжних науковців. Значна увага приділяється поясненню теоретичних підходів до децентралізаційної реформи безпосередньо словацькими та чеськими дослідниками. За основу взяті напрацювання у різних галузях – від політологічних аспектів й до особливостей мікроекономічного розвитку регіонів.

Другий розділ традиційно теоретико-методологічний, у ньому розкриваються понятійно-категоріальний апарат та основні теоретичні підходи до пояснення широкої децентралізації та окремих реформ публічного управління. Автору вдалося успішно розкрити основні моделі децентралізації і висвітлити можливості їх застосування при вивченні динаміки децентралізації у Словацькій Республіці. Також автором зроблена спроба пояснити специфіку словацької моделі децентралізації крізь призму еволюції теорій публічного управління на зламі ХХ–ХХІ ст.

Третій розділ присвячений розкриттю особливостей проведення у Словаччині адміністративно-адміністративної реформи, що у подальшому

дозволило реалізувати децентралізаційну реформу на рівні регіонального та місцевого самоврядування. У контексті пояснення ступеню інституційної автономії регіонів та громад автором проведено деталізований аналіз фіскальної децентралізації та пояснено механізми бюджетної децентралізації у Словацькій Республіці.

В останньому четвертому розділі дисертант розкриває інституційний зміст децентралізації на всіх рівнях публічного управління Словацької Республіки: система державного управління, регіональне самоврядування та місцеве самоврядування.

Результати дисертаційного дослідження узагальненні у висновках, які є самостійними і надають відповідь на визначені завдання. Доповненням до дисертації є наявність додатків, які доповнюють текст дисертації.

Дослідницька мета досягнута і дисертаційне дослідження є повністю завершеним.

Наукова новизна дисертаційної роботи відображає основні здобутки дослідження і полягає у тому, що вперше:

- застосовано комплексний підхід до пояснення процесів децентралізації публічного управління через аналіз адміністративно-територіальної, бюджетної та самоврядної реформ на прикладі Словацької Республіки;
- запропоновано схему, етапи та чинники впровадження децентралізаційних реформ у постсоціалістичній та сучасній Словацькій Республіці;
- доведено важливість зменшення залежності муніципалітетів від державних дотацій для інституційного зміцнення автономії самоврядних одиниць;
- запропоновано алгоритм визначення ступеню фінансової залежності/незалежності органів місцевого самоврядування від центральної влади;
- визначено низку інституційних недоліків впровадження децентралізації у системі публічного управління Словацької Республіки.

Автором уточнено специфіку процесів демократизації у Словаччині та їхній вплив на подальшу реформу децентралізації; доповнено науковий підхід про доцільність «пришвиджених» реформ у транзитивних країнах з метою зміцнення демократичних інститутів.

Також подальшого розвитку набуло визначення сутності концепту «реформа публічного управління»; пояснення децентралізації як інституційного процесу, який забезпечуватиме демократичний транзит центральноєвропейської країни; рекомендації на основі проведених успішних реформ, які можливо застосувати і інших країнах, у тому числі, в Україні.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливостях застосування результатів дослідження для розробки стратегії розвитку територій і громад в Україні. Отримані емпіричні результати можуть бути використані для підготовки аналітичних звітів з темпів децентралізації в окремо взятому регіоні (муніципалітеті) України чи Словацької Республіки. Також результати дисертації можуть бути використані й в освітньому процесі, а саме для читання

лекцій і розробки спецкурсів з порівняльної політології, публічного управління та міжнародної політики.

Дані про відсутність запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації). Представлені до захисту наукові досягнення є власними напрацюваннями дисертанта, текст дисертації оригінальний.

Дискусійні положення, недоліки та побажання.

1. Трохи заплутаною виглядає система посилань на Додатки, як по розділах, так й наприкінці роботи. Загальноприйнятим у наукових роботах є використання україномовного алфавіту. Проте у тексті роботи зустрічаємо маркування додатків англійськими літерами, зокрема, на стор. 98 це Додаток В (хоча насправді йдеться про Додаток Б), стор. 100 – Додаток С (очевидно, мова про Додаток В) чи на стор. 104 – Додаток D і т.д.

2. Більшої конкретизації потребує твердження автора про номенклатуру регіонів NUTS на прикладі Словацької Республіки з відповідним посиланням на Закон № 302/2001 (стор. 103–104). Дисертант вірно підмітив статистику регіонів на рівні NUTS 1–3, що й визначено у профільному Законі (Čl. I, § 1, (3)). Проте вказані «NUTS 4» та «NUTS 5», які використовувались в номенклатурі СС до 2016 р. складають інший рівень самоврядування – самоврядування на рівні місцевих адміністративних одиниць (Local Administrative Unit). Відповідно доречнішим буде вживати іншу європейську адміністративно-територіальну номенклатуру, актуальну починаючи з 2017 р. – LAU-1 (окреси/райони) та LAU-2 (громади/муніципалітети).

3. Однією з найбільшим проблем постсоціалістичної та сучасної Словацької Республіки залишається соціально-економічна диференціація на регіональному рівні. Це проявляється у підтримці в різних регіонах країни діаметрально протилежних політичних сил – стереотипно схід країни голосує більш консервативно з ухилом у євроскептицизм, а захід (передусім, столична Братислава) підтримує ліберальні ідеології/політиків з чіткою європейською перспективою. Яким чином реформа децентралізації змогла зменшити ці умовні «квіведжі» – політично зблизити чи віддалити словацькі регіони?

4. Дисертант комплексно підійшов до пояснення процесів фіскальної децентралізації та бюджетування на рівні регіонів/країни. На нашу думку, дисертаційне дослідження суттєво виграло б при розширенні політологічних компонентів децентралізаційних процесів, а саме: погляд на децентралізацію основних політичних акторів/партій, небажання делегувати владні повноваження з центру в регіони, слабка ротація регіональних еліт та «політична спадковість» в регіонах, загрози угорського сепаратизму на півдні Словаччини тощо.

5. На нашу думку, заключний розділ роботи (IV) виглядав би більш комплексним при доповненні тверджень про трансформацію публічного управління Словацької Республіки відповідними емпіричними індексами. Зокрема, Індекс розвитку електронного Уряду від ООН (E-Government Development Index (EGDI)), комплексний індекс трансформації за моніторинговою програмою «Перехідні країни» (Nations in Transit) від Freedom

House, а саме індикатори демократизації публічного управління, як на загальнонаціональному, так й локальному рівнях.

6. По тексту роботи зустрічаються змістовні неточності та технічні огріхи. Наприклад, дисертант відмічає, що приймав участь у конференції за 1917 р. (стор. 20), неточно прописує назву партії словацькою мовою «СНП-НС/SNS-NS» (стор. 12), логічне неузгодження при описі використаних методів (стор. 15), технічні неточності по тексту (стор. 24, 93, 283). Проте наявні помилки загалом не знижують належного наукового рівня проведеного дисертаційного дослідження.

Констатуємо, що висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну високу оцінку проведеного дослідження, в процесі якого дисертант продемонстрував вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію, здатність до самостійності, критичності і гнучкості мислення.

Висновок. Дисертаційна робота Бобрика Олександра Валентиновича на тему «Децентралізація та реформа публічного управління в Словацькій Республіці», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 «Політологія» (05 – Соціальні та поведінкові науки), є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке відзначається науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, повністю відповідає вимогам, що визначені наказом Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Усе це дає підстави для присудження Бобрику О.В. наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 «Політологія» (05 – Соціальні та поведінкові науки).

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Євгеній ГАЙДАНКА

Підпис доцента Гайданки Є. І. підтверджую

Учений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Олена МЕЛЬНИК

Гайданка
Євгеній
Іванович

Автор цифрового
підпису Гайданка
Євгеній Іванович
Дата: 2024.01.31
12:29:59 +02'00'